

Prihodnost Evropskega ogrodja etike in vrednot

Janek Musek

Počasi, a zanesljivo se razviti svet prebujajo iz liberalnega vrednotnega dreveža. Vse bolj jasno je spoznanje, da obstajajo temeljni etični standardi in vrednote, ki jih ni mogoče relativizirati, ki veljajo za vse civilizacije. Prav razhajanje med temi temelji in dejanskim obnašanjem pa je skupni imenovalac vseh največjih tegob človeštva: vojn, nasilja, izkoriščanja, kriminala, korupcije, odvisnosti, revščine, lakote itd. Le s strokovno utemeljenim in učinkovitim oblikovanjem trdnih etičnih standardov in obnašanja, ki je usklajeno s temeljnimi civilizacijskimi vrednotami, bo možno ustvarjati stabilno družbo prihodnosti, družbo blagostanja, ki bo nujno družba znanja in družba vrednot ter etike obenem.

Berlinska deklaracija 2007

Prav temu cilju so posvečeni projekti Inštituta za etiko. Njihovo trdno idejno ozadje tvorijo temeljne smernice, ki si jih je v času okrog 2007 postavila EU (v času predsedovanja Nemčije). Potreba po poudarjenem pomenu evropskih vrednot je bila trdno postavljena v *Berlinski deklaraciji 2007* in sicer z namenom, da evropskim državljanom omogoči dokument, ki bi jasno odražal enotnost Evropske Unije in poudaril občutje skupne pri-

padnosti. Ta pomembni dokument je nastal in bil podpisan s strani takratnega predsedstva EU, Evropske Komisije in Evropskega parlamenta, potem ko se je vseh 27 predsednikov oziroma suverenov držav in vlad zedinilo glede besedila. *Berlinska deklaracija* postavlja v ospredje več univerzalnih vrednot: človeško dostojanstvo, človekove pravice, enakost glede spola, mir, svobodo, demokracijo, vladavino prava, vzajemno spoštovanje, skupno odgovornost, napredek, varnost, strpnost, participacijo, pravičnost in solidarnost. Maja 2008 je tudi predsednik EU José Manuel Barroso zaprosil EGE (European Group of Ethics, Evropska skupina za etiko) pod vodstvom Görana Hermeréna, da izdela mnenje o etičnih, pravnih in socialnih implikacijah novih izzivov biotehnologije. V naslednjih letih smo si prav pri nas in to z veliko podporo pokojnega akademika prof. dr. Jožeta Trontlja postavili nalogo, da bomo Slovenci med najbolj agilnimi izpolnjevalci seminalnega cilja, da bi se obstoječa družba preoblikovala v stabilno družbo prihodnosti, v družbo blagostanja, ki bo temeljila na vrednotah, etičnih standardih in znanju. Ustanovitev Inštituta za etiko je bila prednostni vidik te velike, zahtevne, a ob dobri volji vsekakor izvedljive naloge.

Evropsko ogrodje etike in vrednot 2012

Sodelavci Inštituta za etiko so v letu 2012 oblikovali *Evropsko ogrodje etike in vrednot* (EOEV) kot temeljni dokument za uresničevanje potreb po skupnih temeljih evropske etike (etičnih standardov) in vrednot in po njihovi integraciji v družbo. Gre za projekt, ki temelji na evropski zgodovinski, kulturni in civilizacijski tradiciji in na

vodilnih sodobnih modelih vrednot. Dokument EOEV se oslanja na omenjeno *Berlinsko deklaracijo 2007* in pri tem upošteva najpomembnejše empirične in teoretične modele vrednot in vrlin, ki so jih razvili tuji in naši avtorji.

“ *Intenzivnejša in učinkovitejša integracija etike in vrednot v vzgojo in izobraževanje bo imela dolgoročen vpliv na porast skladnosti med vrednotami in obnašanjem ter na zmanjševanje negativnih družbenih pojavov.* ”

Vzgoja, izobraževanje in šolstvo so že od samih zametkov Inštituta za etiko ena izmed najpomembnejših ciljnih skupin njegovih projektov. Okrepljena integracija ključnih etičnih standardov in vrednot bo namreč imela še največji učinek, če bo v prvi vrsti zajela vzgojno in izobraževalno delo z otroki, učenci in študenti. Takšna integracija se lahko uresničuje z metodami, ki vzpostavljajo in krepijo vedenjske namere, ki so skladne s ključnimi vrednotami in etičnimi standardi. Zgolj poznavanje vrednot namreč ne zadošča; da se pojavi etično in vrednotno usklajeno obnašanje, za to je potrebno oblikovanje ti. vedenjskih namer. Učinkovita vrednotna vzgoja je torej usmerjena v oblikovanje vedenjskih namer (doslej v tem ni bila dovolj uspešna), na njih pa temelji ne le prehodno, temveč tudi trajno obnašanje, ki se kaže v obliki razvitih pozitivnih značajskih lastnosti, vrlin in kreposti. Gre torej za uspešnejšo etično, vrednotno in značajsko vzgojo.

Vrednote, ki naj bi se v največji meri integrirale v vzgojo in izobraževanje, so dobro povzete v konceptu EOEV. Ta predpostavlja, da stabilna družba temelji na obnašanju, lastnostih in vrlinah, ki ustrezajo desetim velikim vre-

dnotnim področjem ali vrednotnim domenam: življenje-narava-zdravje, humanost, skrb za sočloveka, integriteta-poštenost, pravičnost, univerzalizem, kultura, tradicija, delo-ustvarjalnost in znanje-modrost.

Lestvica vrednot

EOEV je razvit na osnovi najbolj upoštevanih modelov in teorij vrednot, med katerimi je tudi model, ki smo ga v zadnjih desetletjih razvili pri nas in je vključen v naše kurikularne vsebine. Ta model povezuje vrednote v hierarhični sistem, na vrhu katerega sta dve vrednotni velekategoriji: apolonske (moralne in humanistične ali izpolnitvene) in dionizične (hedonske in potenčne) vrednote. Ti se nato delita v podkategorije, ki se ujema z de-

učiteljev v okviru programa Etika in vrednote v vzgoji in izobraževanju. Ta program vsebinsko in praktično zajema učne, poučevalne in vzgojne metode, na podlagi katerih se razvijajo vedenjske namere in nato dejansko obnašanje, povezano z vsemi vrednotnimi domenami. Program predvideva delovne module, v katerih sodelujejo vzgojitelji in učitelji, dodatno usposobljeni za integracijo etičnih standardov in vrednot in za oblikovanje etično in vrednotno kompetentnega in odgovornega obnašanja otrok in mladostnikov.

Usposabljanje učiteljev

Program *Etika in vrednote v vzgoji in izobraževanju* je bil opredeljen v letu 2012, v letih 2013 in 2014 pa že poteka po etapno postavljenih fazah. Njegovo jedro je spodbujanje in krepitev učinkovite etične, vrednotne in značajske vzgoje in to s pomočjo omenjenih delovnih modulov, ki so usmerjeni v krepitev vseh dejavnikov, ki vplivajo na vzpostavljanje vedenjskih namer, na vzpostavljanje trdne in trajne odločenosti, da se deluje (ravna, odloča, obnaša) v skladu z vrednotami. Dobro poznavanje etičnih standardov in vrednot in oblikovanost stališč ter prepričan, ki tem vrednotam in standardom ustrezajo, je samo eden od teh dejavnikov.

Posameznikove subjektivne norme so drug tak pomemben dejavnik. Gre za občutek, da vsi posamezniki in instance, ki predstavljajo otroku in mladostniku največji zgled in avtoriteto, odobravajo in terjajo delovanje, ki je skladno z vrednotami. Otroka ali mladostnika je

treba motivirati, da mu je veliko do tega, kaj takšni zgledi menijo o njegovem lastnem obnašanju.

Naslednji pomemben dejavnik vedenjskih namer je jasno prepričanje otroka in mladostnika, da je zmožen,

sposoben ravnati v skladu z vrednotami. Pomembna je seveda tudi možnost ocenjevati svoje obnašanje z vrednotnega in etičnega vidika.

Vsi ti dejavniki in njihovo spodbujanje so zajeti v učinkoviti integraciji vrednot v vzgojo in izobraževanje, torej v omenjenem programu *Etika in vrednote v vzgoji in izobraževanju*. Predvideni moduli usposabljujejo za delo vzgojitelje in učitelje, posledično pa spodbujajo in krepijo ustrezno obnašanje otrok in mladostnikov samih. Tako je program postal res uporabno in učinkovito orodje za integracijo etičnih standardov, vrednot in vrlin v vzgojo in izobraževanje. Že v sorazmerno kratkem času, po opravljenem delu modulov na področju vrednotnih domen *Znanje in modrost* ter *Skrb za sočloveka*, lahko opazimo dobre rezultate, kar nas utruje v prepričanju, da program *Etika in vrednote v vzgoji in izobraževanju* polno deluje in da bo njegovo delovanje, ki ima trajnostno perspektivo, koristno za družbo in posameznike.

Program *Etika in vrednote v vzgoji in izobraževanju* torej usposablja vzgojitelje in učitelje, kako spodbujati otroke in mladostnike in jim pomaga pri vzpostavljanju vedenjskih namer, skladnih z desetimi vrednotnimi domenami EOEV. Usmerja jih k spodbujanju in krepitvi poznavanja vrednot, k spodbujanju in krepitvi ustreznih subjektivnih norm, k motiviranju otrok in mladostnikov za upoštevanje subjektivnih norm in k ustvarjanju njihovih občutij usposobljenosti za etično in vrednotno ocenjevanje in izvajanje lastnega obnašanja in odločanja.

Cilj: skladnost med vrednotami in vedenjem

Kot lahko pričakujemo, bo imela intenzivnejša in učinkovitejša integracija etike in vrednot v vzgojo in izobraževanje dolgoročen vpliv na porast skladnosti med vrednotami in obnašanjem ter na zmanjševanje negativnih družbenih pojavov. S tem pa bo izpolnjen zelo pomemben pogoj za stabilnost in napredek družbe, njenega blagostanja in blagostanja posameznikov. ■

Foto: Matej Hožjan

setimi vrednotnimi domenami EOEV.

Vse etične standarde, vrednote, vrline in značajske lastnosti, ki so povezane z navedenimi desetimi vrednotnimi domenami, lahko otroci in mladostniki razvijajo s pomočjo vzgojiteljev in